

Univerzita Karlova
Fakulta humanitních studií
Faculty of Humanities
U Kříže 8, 158 00 Praha-Jinonice
Prof. Miloš Havelka, CSc.

V Praze dne 3.9.2010

POSUDEK OPONENTA
na disertační práci

OLGY NEŠPOROVÉ

Reflexe smrti a pohřební obřady
v současné české společnosti

Zajímavá, interdisciplinárně, tj. v perspektivě jak sociologické, tak sociálně antropologické orientovaná disertace Olgy Nešporové ***Reflexe smrti a pohřební obřady v současné české společnosti*** se obrací k tématu, jemuž se – podle mých vědomostí – poměrně dlouhou dobu věnovala v obou disciplínách menší systematická pozornost, nepochybně také v důsledku jistého „znehodnocování smrti“ v moderních společnostech vůbec a v socialismu zvláště, ať už to souvisí s důvody politicko světonázorovými („vědecký ateismus“, „odkouzlování“ světa) nebo s proměnami životního způsobu (orientace na budoucnost, „odnáboženšťování“ života atp.). Autorka tento aspekt v **Úvodu** k práci sice zmiňuje, ale možná podrobnější analýza právě tohoto problému by hlubším způsobem napomohla historicky a kulturně kontextovat jak problém sám, tak její vlastní výklady.

Třeba hned počáteční autorčino silné tvrzení o smrti jako *kulturní univerzálii* a jako *narušení ontologického základu* [:7] společnosti i jednotlivce by podle mne přece jen vyžadovalo nějaké vysvětlení. Nejen toho, co se tím vlastně míní, ale také, což má asi nepřehlédnutelné teoretické důsledky, s jakými rozdíly je toto „narušení“ spojeno na individuální resp. sociální úrovni,

jak se funkcionálně a strukturně projevuje, jak se sociálně a kulturně zvládá, a do jaké míry třeba nakonec funguje stabilizujícím (integračním) způsobem. Na jedné straně lze pak uvažovat třeba o Heideggerově antropologii „radikální konečnosti“ a jejích důsledcích pro kritiku historického optimismu a „zapomenutosti bytí“, a na druhé třeba o mravní kategorii „naplnění života“ či o právu člověka na „důstojnou smrt“.

Disertační práce Olgy Nešporové má ale převážně badatelský charakter. Je fakticky rozdělena do dvou částí, z nichž první (kapitoly I. a II) má objasňuje teoreticko metodologická východiska, druhá, v níž je třeba vidět těžiště disertace (kapitoly III. a IV.), je orientována výzkumně .

První kapitola, nadepsaná *Tematizace smrti v sociálních vědách* [str. 11 - 36] podává základní přehled antropologických a sociologických interpretací smrti, a volba i diferencování pozornosti jednotlivým tezím účelně připravují vlastní výklady autorky disertace, i když možná z prezentace děl a autorů, o nichž se referuje, vyplývá autorčina poněkud jednostranná anglofonní orientace. Proto třeba může uniknout, že chápání smrti jako důležitého „zdroje náboženství“, je starší a poměrně tradiční teze, a že její vyzvedání v souvislosti s B. Malinowskim může působit poněkud samoučelně. Posun hlediska z *České etnologie* na *Etnologii v Čechách* by pak jistě přinesl zajímavé obohacení výkladů také v tomto směru (Julius Lippert).

Jako vyčerpávající a zadání odpovídající lze hodnotit i druhou kapitolu [str. 37 - 57], objasňující jak metodologické základy disertace, tak jednotlivé autorčiny metodické přístupy. V zásadě přesvědčivé je pro mne samo osobě i objasnění skladby vzorku pro kvalitativní výzkum postojů ke smrti a pohřebním obřadům v Lovosicích a ve čtyřech pražských náboženských skupinách. Bylo by ovšem třeba ho doplnit, proč v případě Lovosic charakteristikou skupiny byla spíše dosažená úroveň vzdělání, zatímco v Praze spíše aktivní náboženská příslušnost. Asi bych také prohloubil výklad nesamozřejmé souvislosti mezi sociologickým zkoumáním představ smrti a posmrtné existenci v současné české populaci, opřené o analýzu postojů dotazovaných subjektů, případně jejich sebedeklarací, a interpretativním

popisem vztahu populace k pohřebním rituálům, tj. k oné „materiální složce“ úvah o smrti, jak to autorka vtipně pojmenovává v závěrečné části.[: 207]. Nabízí se rovněž otázka, proč při výkladu současné pohřební praxe na příkladu Lovosic absentuje komparace s (pražskou) skupinou zkoumanou v předchozí kapitole.

Jistě by bylo možné hledat některé další, možná jen v práci nedostatečně objasněné nedůslednosti, nebo enumerovat spíše redakční nedostatky. To se mi ale zdá s ohledem na celek nedůležité. Disertace Olgy Nešporové *Reflexe smrti a pohřební obřady v současné české společnosti* totiž rozhodně splňuje nároky kladené na předložení disertační práce a udělení titulu PhD.

Prof. Miloš Havelka, CSc